

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem
VT 2017

Fritidspedagogers syn på social kompetens

Richard Hugosson och Marcus Nilsson Rosqvist

Sektionen för lärande och miljö

Författare

Richard Hugosson och Marcus Nilsson Rosqvist

Titel

Fritidspedagogers syn på social kompetens

Handledare

Sara Lenninger

Examinator/

Charlotte Tullgren

Abstract

Syftet med studien är att undersöka fritidspedagogers uppfattningar av social kompetens som en del av fritidshemmets verksamhet. Studien visar på att det finns en gemensam syn för hur fritidshemspersonal ser på begreppet social kompetens. Social kompetens ses framförallt som en individs förmåga att samspela och fungera med andra individer i olika situationer och gruppkonstellationer. Personalen ser också vikten av att vara socialt kompetenta och uttrycker behovet att utveckla denna förmåga kontinuerligt. Fritidshemspersonalen lyfter också fram problematik med arbetet kring social kompetens inom fritidshemmet och att dagens samhällsutveckling och den utveckling som Skolverket har i åtanke för fritidshemmet inte är förenliga med varandra.

Ämnesord/

Barns sociala förmåga, Fritidshem, Fritidspedagoger, Social kompetens, Social Utveckling,

1. Inledning	5
1.1 <i>Bakgrund</i>	5
1.2 <i>Syfte</i>	7
2. Fritidshemmet som en institution för lärande	8
2.1 <i>Vad är social kompetens?</i>	8
2.1.1 <i>Sociala färdighetsdimensioner</i>	11
2.1.2 <i>Empati</i>	11
2.1.3 <i>Samarbete</i>	11
2.1.4 <i>Självhävdelse</i>	12
2.1.5 <i>Självkontroll</i>	12
2.1.6 <i>Ansvarstagande</i>	13
2.2 <i>Vikten av att vara socialt kompetent</i>	13
2.3 <i>Barns olika sociala förutsättningar</i>	15
2.4 <i>Fritidspedagogers roll i utvecklingen av barns sociala kompetens</i>	16
3. Metod	18
3.1 Val av metod	18
3.2 <i>Urval</i>	18
3.3 <i>Genomförande</i>	19
3.4 <i>Teoretisk perspektiv</i>	20
3.5 <i>Etiska ställningstagande</i>	20
3.6 <i>Metodkritik</i>	21
4. Resultat	22
4.1 <i>Intervjuer</i>	22
4.1.1 <i>Intervju ett, fritidspedagog.</i>	22
4.1.2 <i>Intervju två, fritidsledare.</i>	23
4.1.3 <i>Intervju tre, fritidsledare.</i>	25
4.1.4 <i>Intervju fyra, fritidspedagog.</i>	25
5. Sammanfattande analys	27
5.1 <i>Social kompetens för pedagogen</i>	27
5.2 <i>Att utveckla social kompetens på fritidshemmet</i>	29
6. Diskussion	31
6.1 <i>Vidare forskning</i>	33

1. Inledning

Denna undersökning tar avstamp i barns sociala tillvaro och gemensamma lärande på fritidshemmet. I Skolverkets Läroplan för grundskola, förskoleklass och fritidshem står det att den sociala kompetensen ska ligga till grund för hur arbetet på fritidshemmet sker (Skolverket, 2016). Barns sociala liv inbegriper ett ständigt pågående arbete för att hantera relationer och interaktioner tillsammans med andra människor. För att klara av att handskas med olika typer av händelser, konflikter och aktiviteter fordrar det att barn behöver tillskansa sig erfarenheter och färdigheter. De sociala färdigheterna som innehåses bidrar till en bättre förmåga att interagera med andra och då en stor del av vardagen för eleverna på fritidshemmet består av aktiviteter tillsammans med andra elever krävs det att de har kompetensen att klara av det (Skolverket 2016). Vidare slår styrdokumentet fast att barn ska ges möjligheter att utveckla goda kamratrelationer samt känna tillhörighet och gemenskap i gruppen. För att barn ska kunna uppfylla dessa mål krävs det en god social förmåga. (Skolverket. 2016). Utifrån detta har fritidshemmet i synnerhet en viktig uppgift i att jobba och utveckla barns sociala förmågor. För att klara av att utveckla och stimulera dessa förmågor behöver pedagogerna själva förstå sig på social kompetens och dess betydelse. Vi vill genom denna studie ta reda på hur fritidspedagoger ser på begreppet social kompetens, hur de tolkar begreppet och hur de jobbar med begreppet i verksamheten, för att ta reda på om den sociala kompetensen verkligen prioriteras och synliggörs i verksamheten. För att kunna sätta sig in i begreppet social kompetens i anslutning till fritidshemmet kan det först vara till nytta att vara medveten om vad ett fritidshem är för något.

1.1 Bakgrund

Fritidshemmet är en social arena där det finns goda möjligheter att utveckla social kompetens. Genom aktiviteter, där fokus ligger på att stödja gruppdynamiken, ska eleverna erbjudas möjlighet till fortsatt utveckling av sina kamratrelationer, men också sin egen identitet. I dagens globaliserade samhälle med olika etniciteter, bakgrunder och förutsättningar är skolan och fritidshemmet en plats där eleverna ges möjlighet för utvecklingen av förståelse och tolerans för olikheter (Skolverket, 2016). Fritidshemmet är en etablerad del av skolan. Till skillnad från skolan är fritidshemmet inte obligatoriskt. Arbetet som sker på fritidshemmet styrs av en läroplan med tillhörande allmänna råd för

att kvalitetssäkra verksamheten. Fritidshemmet syftar till att komplettera skolans arbete. På fritidshemmet arbetar fritidspedagoger, personer med en specifik kompetens på att arbeta på ett personligare plan med eleverna än till exempel lärare gör. Det kan handla om att forma grupper, arbete med den sociala kompetens eller få elever som inte kan komma överens att samarbeta. Få elever att kunna samverka och ta ansvar för sin sociala utveckling är själva grundstenen för fritidspedagogernas arbete. Ett ständigt pågående arbete (Johansson, 2011).

Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas lärande, men samtidigt erbjuda eleverna en chans till fri tid och rekreation. Utbildningen ska ta sin utgångspunkt i elevernas behov, deras intressen samtidigt som eleverna ska utmanas och inspireras till nya upptäckter. Det ska ske genom ett varierat arbetssätt, som hela tiden utgår från elevens intresse och behov. Arbetet ska anpassas till rådande situation på fritidshemmet, det ska vara en upplevelse för eleverna och utgå från gruppen. Undervisningen syftar till att hjälpa eleverna utveckla deras fantasi och förmåga för lärande tillsammans med andra genom lek, rörelse, olika estetiska uttrycksformer och andra praktiska arbetssätt. De ska också utmanas på ett sådant sätt att deras tilltro stärks, de får självförtroende i att utforska sig själva och sina idéer och omsätta deras tankar till handling (Skolverket, 2016).

Som fritidspedagog består en stor del av arbetet i att få gruppen att kunna samverka tillsammans i sin helhet samtidigt som de på en individnivå ska få eleverna var för sig att utvecklas och trava mot en ständigt pågående utveckling. En tilltro till sig själv är viktigt redan i unga år för en givande utveckling.

Utbildningen på fritidshemmet kan ses som en kompletterande utbildning till skolan. Det innebär att personalen på fritidshemmet inte bara arbetar med gruppdynamik eller utvecklingen av elevens självkänsla och förmåga till att klara sig bättre i sociala sammanhang utan fritidshemmet syftar också till att skapa en meningsfull rekreation för eleverna. Vidare ska fritidshemmet bidra till en utveckling av elevernas intresse för kunskaper inom ämnena natur, matematik, teknik och samhälle. Detta genom att ge eleverna möjlighet och utrymme till egen forskning, ställa frågor och själva hitta samband i omvärlden. Matematik är ett ämne med flera användningsområden. Det ska till exempel användas för att lösa vardagliga problem som kan uppstå. Miljön är en viktig aspekt i läroplanen och fritidshemmet ska verka för att eleverna förstår hur deras handlande

påverkar den värld vi lever i, därför håller ämnet hållbar utveckling en viktig del i utbildningsmålen för fritidshemmet. utevistelse är inslag som förkommer i läroplanen för fritidshemmet och kan skapa en förståelse för hur viktigt det är med hållbar utveckling (Skolverket, 2016).

Majoriteten av landet alla sex- till nioåringar går på fritidshem. Även om det är valfritt är det föräldrarnas och deras barns behov som styr ifall de tycker de ska ha en fritidsplats. Till skillnad från skolan betalas en avgift varje månad att ha rätt till vistelse på fritidshemmet. Arbetet kan se olika ut på beroende på var i landet eller på vilket fritidshem elever tillhör. Upplägget kan bero på en rad olika omständigheter, till exempel elevgruppens storlek och behov eller områdets sociala karaktär (Johansson, 2011).

1.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka fritidspedagogers uppfattningar av social kompetens som en del av fritidshemmets verksamhet.

- Vad innebär social kompetens för pedagogerna?
- Vilka svårigheter ser pedagogen i arbetet kring utvecklingen av social kompetens?

2. Fritidshemmet som en institution för lärande

Det mesta av lärandet i fritidshemmet sker på en social nivå i den bemärkelse att det handlar om olika regler för samvaro och hur man ska vara mot varandra i olika sammanhang där interaktion sker med andra elever. Dahl (2011) påtalar att det inte är eftersträvansvärt för barn att inte ingå i relationer med andra barn. Relationerna underlättas om individerna känner varandra sedan tidigare eller befinner sig på en liknande nivå utvecklingsmässigt.

Många gånger är inte eleverna medvetna om den inläring som sker, det är inget som de reflekterar över. Det lärandet som sker på fritidshemmet är informellt lärande, till skillnad från det som sker i skolan som är formellt. Det informella lärandet är en outtalad händelse. Lärandet sker genom de erfarenheterna som eleverna tillskansar sig (Johansson, 2011). Här blir lärarens roll viktig som den som reflekterar över elevernas erfarenheter i gruppen (Johansson, 2011).

Informellt lärande kan beskrivas som ett målinriktat vardagslärande, där lärandet sker under friare former, än i det formella klassrummet. Lärandet är integrerat i de vardagliga aktiviteterna och de upplevelser som sker på fritidshemmet ligger till grund för själva inläringen. Lärandet sker till viss del av imitation av andra, där eleverna observerar varandra och hur eleverna förhåller sig till omgivningen. I det informella lärandet är det eleverna själva som styr över sin inläring. De väljer vad de ska göra, de väljer var de ska vara och de väljer med vilka de vill umgås. Förebilder, eller att ha någon att se upp till, är viktigt för det informella lärandet. Det kan handla om föräldrar, personal, kompisar eller till och med fiktiva personer som eleverna har sett på film eller liknande. Det är större chans att eleverna lär av varandra än av lärarna då viss forskning tyder på att eleverna interagerar oftare med varandra än vad de gör med personalen i skolan (Johansson, 2011).

2.1 Vad är social kompetens?

Kompetens ses som en nyckelfunktion i barns sociala förmågor. Själva begreppet kompetens kan ses som en bärande förmåga hos individen att "handla rätt" i situationer som både tillgodoser individen och accepteras av omgivningen (Ogden 2003, s.282).

Ogden (2003) använder sig också av Lerners definition för att beskriva ordet kompetens i relation till barn. Människor är i sig inte inkompetenta, utan kompetensen synliggörs vid

särskilda situationer och sammanhang. I beaktande av det är kompetens inte ett generellt begrepp, utan framhävs utifrån rådande situation, en individ kan alltså vara inkompetent inom ett visst område medan hen inom andra sammanhang kan visa sig kapabel. Kompetens är något som alla har mer eller mindre av och är en förutsättning för att klara av de problem som kan uppstå i livet. Sättet en person väljer att bemöta problematiken visar på graden av kompetens (Stensaasen och Sletta 2000).

Social kompetens är vidare ett begrepp som mer kopplas till individens förmåga till hur personen agerar socialt i interaktion med andra individer, som denna undersökning kommer att lägga större vikt vid. Social kompetens innefattar individens sätt att agera på ett tillfredställande sätt utifrån både miljöns och sina egna sociala behov (Ogden 2003). Stensaasen och Sletta (2000) poängterar att människor ofta visar på sin kompetens utifrån hur de hanterar socialt provocerande situationer. En ej fullt socialt kompetent person kan ha svårt att kontrollera situationen och kan lätt tappa fattningen över situationen och agera på ett aggressivt och impulsivt sätt. En mer socialt kompetent människa använder sig istället av ett mer eftertänksamt förhållningssätt som möjliggör att hen både kan lägga fram sina åsikter utan att vara oförsämd, och samtidigt upprätthålla en god relation med övriga individer.

Ogden (2003) visar också att social kompetens kan uppfattas på olika sätt. Han lägger fokus på Schneiders uppfattning av social kompetens som handlingsinriktad, där den används i relation till andra individer genom interaktion och samspel. Och att det per automatik inte syns på individen om han eller hon är socialt kompetent. Ogden (2003) ger sig själv också i kast med att definiera social kompetens som en förmåga att etablera sociala relationer, använda sig av kompetenser som förhållningssätt, kunskaper och förmågor som gör individen mer medveten om sina egna begränsningar, men som också ska kunna skapa och etablera nära och personliga vänskapsförhållanden. Ofta kan den sociala kompetensen ses som förenlig med den kultur där man befinner sig. En person som anses som socialt kompetent i Sverige behöver inte per automatik ses som socialt kompetent i andra länder, regioner eller världsdelar. I andra länder med andra seder och förhållningssätt kan möjligen en svensk ses som ”annorlunda” när hen agerar på ett sätt som annars ses som ”normalt” i Sverige. Herlitz nämner dock vidare att en person som är socialt kompetent i Sverige,

troligen är medveten om att det finns en skillnad mellan till exempel Sverige och Indien och är därav inställd på att anpassa sig till ett annat klimat och förhållningssätt (Herlitz (2007 s.19).

Däremot är det inte alltid enbart relationen mellan individer som driver dem till samspel med andra utan också den fysiska miljön kan spela roll. Miljöns utformning och tillgänglighet kan avgöra hur och med vem eleverna samspelar med och exemplifierar utemiljön som en god plats för många olika socialisationer. Redskap som till exempel cyklar, bollar och trähästar kan skapa tillfälliga lekgrupper utan tillträdeskrav (Dahl 2011).

Litteraturen visar därmed på hur en forskares område och infallsvinklar kan te sig olika och därför kan synen på social kompetens skilja sig åt. Däremot finns ofta gemensamma beröringspunkter som förmågor, kunskaper, intellektuellt agerande utifrån ändamål ofta som bestående delar. Bestående inom begreppet är trots allt svårigheten att definiera social kompetens på grund av innehållet ses som föränderligt beroende på miljö, kultur och sammanhang. Exempelvis kan det finnas vissa skillnader mellan skola kontra att jobba som hantverkare eller banktjänsteman, där olika miljöer och sammanhang kan skilja sig och påverka vad som ses som ett socialt kompetent beteende. Dock är det väldigt tydligt för att ses som en socialt kompetent person behöver vissa bestående grundelement ingå i individens synsätt och handlingsrepertoar. En person kan inte per automatik ses som socialt kompetent bara för hen har lätt att prata och socialisera sig med andra människor. Det krävs också att hen har ett förhållningssätt som innehåller förmågor som till exempel empati, anpassningsförmåga och respekt för andra människor. Annars finns risken att begreppet social kompetens istället ses som en social förmåga att hävda sig i sociala miljöer, utan för den delen kunna förhålla sig sympatiskt mot sig själv eller andra människor Herlitz (2007).

Inom den sociala kompetensen är sociala färdigheter och problemlösningsfärdigheter betydelsefulla delar av kompetensen. Dessa färdigheter kan sorteras upp inom viktiga begrepp som empati, självkontroll, självhävdelse, samarbetsförmåga och ansvarstagande som utgör en stor del av den sociala kompetensen. Ett balansförhållande mellan dessa olika färdigheter är av stor vikt för att den sociala kompetensen ska arta sig på bästa sätt.

2.1.1 Sociala färdighetsdimensioner

Inom den sociala kompetens finns det som tidigare nämnts bestående begrepp som utgör viktiga delar av kompetensen. Dessa begrepp kan te sig på olika sätt och påverka ens agerande på olika sätt beroende på hur väl balanserad ens sociala funktion är.

Dessa fem begrepp är de större delarna som utgör den sociala kompetensen som denna studie valt att inkludera. Det finns säkerligen fler begrepp, andra uppdelningar eller förklaringar av begrepp inom den sociala kompetensen. Men för att inte göra allt för omfattande och svårbegripligt har dessa begrepp valts som stöttepelare i den sociala kompetensen.

2.1.2 Empati

Empati handlar i grund och botten om hänsynstagande för andra människor och visa intressen och förståelse för deras livsvärld (Ogden 2003). Goleman (2007) ser samtidigt empati som en förmåga att ta till sig och förstå en annan individs föreställningar och känslor, både fysiskt som psykiskt. Att jag som person förstår det som motparten säger och uttrycker, och samtidigt kan sätta mig in hans eller hennes känslor och känna på ett liknande sätt i min egen kropp. Ju mer lika känslorna är hos båda individers kroppar, desto djupare är uppfattningen för varandras sinnesstämning.

Begreppet empati kan lätt missuppfattas och förklaras som begreppet sympati. Genom att dela en annan människas känslor av till exempel förtvivlan och känna samma känslor blir lätt sympati, om båda sitter och känner samma smärta. Medan empati handlar mer av att förstå en annans människas känslor, kunna koppla egna erfarenheter till liknande upplevda känslor och samtidigt kunna stötta och hjälpa. Sympati innebär att dela andras känslor, medan empati i större mening innebär att förstå andras känslor (Herlitz 2007).

2.1.3 Samarbete

Gresham och Elliots tolkat av Ogden (2003) talar om samarbete som ett gemensamt givande och tagande tillsammans med andra individer, med gemensamma regler och mål. Bylund (1999) poängterar att elever som är ovana att samarbeta ofta hänger upp sig på småsaker och saknar insikt och respekt för andras synpunkter. Elever som är mer vana vid

att samarbeta med andra har lättare för att samtala, lösa problem och ta till vara på gruppens förmågor.

Samtidigt är det viktigt att elever får möjlighet att ingå i samarbete med andra för att öka samarbetskompetensen. Ju oftare det ges möjlighet till samarbetsituationer desto oftare får eleverna möjlighet att lära sig att kompromissa, ta hänsyn till varandra och bli bekväma med att jobba med andra. Thornberg (2009) Lyfter att konflikter och meningsskiljaktigheter i samarbetsituationer kan ha en positiv inverkan på ens samarbetsförmåga och indirekt på ens sociala kompetens (om de bearbetas på rätt sätt). Sådana situationer ger elever erfarenheter som gör att de lättare kan hantera liknande situationer i framtiden och genom det ha lättare att samarbeta. Om till exempel en individ inte låter alla få känna sig delaktiga i arbetet så kan det bli en lärdom att anpassa sig bättre till andra framtida samarbete.

2.1.4 Självhävdelse

Självhävdelse innebär att ta för sig i sociala sammanhang, reagera på orättvisor och låter sig själv inte påverkas av andra om han eller hon inte själv medvetet väljer det. Elever med låg självhävdelse har en tendens att vara tillbakadragna, tystlåtna och med brist på åsikter. Elever med hög självhävdelse kan också ha vissa svårigheter och kan uppfattas som uppmärksamhetskrävande, konfrontationsbenägna och vilja styra och ställa med omgivningen (Ogden 2003).

2.1.5 Självkontroll

Självkontroll handlar om att kunna kontrollera sina känslor och agera korrekt och inte låta sig påverkas av negativa impulser, lockelser eller provokationer (Ogden 2003). Det gäller mycket att klara av att vänta in rätt tillfällen när ett handlande anses som mer korrekt. Som att vänta i kön till matsalen när han eller hon är hungrig och vill ha mat snabbt.

Samtidigt vet hen att det inte är rätt att kliva föra någon annan i kön, för att de står där utifrån samma förutsättningar som hen själv. En individ med låg självkontroll hade möjligen inte kunnat motstå frestelsen att tränga sig före (för att stilla sitt eget behov). Därav är det inte sagt att individen inte bryr sig om andra individer, men när väl lockelsen kommer kan inte individen se något annat än just lockelsen, och kan på så vis inte kontrollera sitt agerande.

2.1.6 Ansvarstagande

Ansvarstagande innebär att elever ges möjlighet att få ansvar och inflytande över saker och arbetsprojekt utan vuxen inverkan. I detta begrepp förutsätter att vuxna har förtroende för att eleverna ska klara av att utföra uppgiften på ett tillfredställande sätt och inte försöker ha kontroll över uppgiften (Ogden 2003). Det kan innefatta grupporienterad projektarbeten som elever ska genomföra självständigt eller som att passa huset när föräldrarna är bortresta.

2.2 Vikten av att vara socialt kompetent

Idag ställs det höga krav på barn och unga att kunna avläsa och agera korrekt utifrån social situationer och interaktioner under skola och vardag. Situationer kan skifta och gå från en situation till en annan där det ställs olika förväntningar på individen att agera på ett visst sätt (Dencik, 2015). En elev ska till exempel kunna slå om blixtnabbt från raster och lek med kamrater, som kan vara högenergiska, högljudda och aktiva till en klassrumssituation med tyst läsning. Då krävs det att eleven har förmåga att kunna läsa av vad som förväntas och accepteras av omgivningen och anpassa sig omedelbart utifrån dem.

Barn med bristande sociala kunskaper utestängs ofta från sociala gemenskaper med andra barn för att dessa individer ofta har svårt att tillföra något till det sociala samspelet (Stensaasen och Sletta (2000). Att agera korrekt och bli omtyckt av andra barn är centralt för att barn ska känna välbefinnande och bekräftelse (Lofors-Nybloms 2009). I Lofors-Nybloms samtal med barn påpekar barnen ” att ha kamrater i skolan är något av det viktigaste som finns” och ” om man gör fel, eller om man omger sig med fel saker eller fel personer kan man bli utan kamrater” (a.a.s.123). Barn som upplevs som aggressiva, dominanta eller som ofta hamnar i konflikter, tenderar att hamna utanför lek och gemenskap på grund av att deras agerande. Det kan leda till att andra barn känner osäkerhet och i viss mån rädsla för dessa barn. Aggressiva och konfliktbenägna barn tenderar också att sakna förståelse för det sociala samspelet och förmågan att anpassa sig till andra barn. Direkta följder av det kan leda till att just konflikter och meningsskiljaktigheter uppstår med andra barn (Lofors-Nybloms, 2009, Stensaasen & Sletta 2000). Vad som anses som rätt respektive fel beteende kan vara svårt för vissa barn att kunna uppfatta och anpassa sig efter. Om ett barn kontinuerligt gör fel och går emot förväntade regler leder det till att barnet

utesluts ur lekar och den sociala gemenskapen. Barn i Lofors-Nybloms (2009) avhandling påpekar bland annat att det inte är acceptabelt att ansluta sig till en gemenskap utan att fråga om lov, bryta mot gemenskapens regler eller att ändra på gemenskapens regler eller förutsättningar.

På så vis är det viktigt att snabbt kunna anpassa sig till nya gemenskaper, lekar och situationer där det ställs olika krav på barnen att agera och uppträda på ett visst sätt.

Lofors-Nyblom (a.a.s.208) drar bland annat en slutsats i sin studie att de ”elever som bemästrar olika aspekter av elevskapet – det vill säga de elever som både är ”duktiga elever” och ”goda kamrater” och som kan använda sig av lämpliga positioneringstekniker, är de som har högst anseende bland sina kamrater”. Det kan tolkas som att barn med dessa kunskaper och förmågor gemensamt kan kopplas till begreppet social kompetens och ses som socialt kompetenta barn i och med att dessa förmågor alla passar in under begreppet social kompetens. Därav påvisar Lofors-Nybloms studie att social kompetens är något som barnen själva ser som positivt och eftersträvansvärt och de barn med goda förmågor inom kompetensen ses som goda ledare och förebilder.

Lofors-Nyblom (a.a.) benämner även barn med svårigheter i det sociala samspelet som lågt diskursivt medvetna. Vilket menas med att de har svårt att veta hur hen skall uppträda mot och bland andra individer, har svårt att förstå och anpassa sig till sociala normer och regler samt inte själv är medveten om vilka fel hen gör i samspel med andra. Dessa individer har istället en låg social kompetens och tenderar att inneha svårigheter i samspelet med andra människor. Det är framförallt dessa individer som pedagoger i skolan och på fritidshemmet behöver hjälpa och stötta i situationer med andra barn så deras sociala kompetens kan utvecklas i relation med andra.

Stensaasen och Sletta (2000) är mer av en uppfattning att skillnaden på socialt kompetenta och mindre kompetenta barn är hur duktiga de är på att avläsa sociala situationer och skaffa sig inträde till grupp-gemenskaper. Barn som inte har denna förmåga vet oftast inte vilket beteende som eftersträvas och kan ha svårt att anpassa sig till gruppens förväntningar. Samtidigt är just den sociala gemenskapen en nyckelfunktion i utvecklingen av sina sociala kunskaper för att lära sig och anpassa sig till grupper och därför behöver dessa kunskaper

få möjlighet att praktiseras så att de kan utvecklas. Samtidigt är det viktigt att påpeka att bara för att barn har lätt för att ingå i grupper innebär det inte att de per automatik är fullt socialt kompetenta. Olika situationer kräver ofta olika typer av kunskaper och färdigheter för att kunna agera på ett tillfredställande sätt.

2.3 Barns olika sociala förutsättningar

Som tidigare nämnts ställs det tydliga krav på barn idag att klara av att interagera och socialisera sig med andra barn och vuxna i skolan, på fritidshemmet och under sin fritid. Barn ska klara av bland annat att kunna ta till sig instruktioner, samarbeta med andra individer och respektera andra individer.

Samtidigt finns det i dagens skola och fritidshem många barn som kliver in i skolgemenskapen bärandes på olika erfarenheter och kunskaper och som kommer ifrån olika bakgrunder och samhällsklasser. Men samtidigt ställs det krav på att alla dessa individer ska klara av att fungera och anpassa sig till denna institution oavsett vilka sociala kunskaper och erfarenheter varje barn besitter (Ogden 2003). Där kan finnas elever som är uppfostrade av många goda vuxna och förebilder som givit dem många goda sociala kunskaper och färdigheter under uppväxten. Samtidigt kan det finnas de elever som är uppfostrade av få individer och med få förebilder. Skillnaden hos dessa individers erfarenheter, kunskaper och färdigheter är troligen stor, men även deras sociala förmåga att agera utifrån olika förutsättningar och omgivning. För en individ som är van att få sin vilja igenom och som lärt sig att det är acceptabelt, kan mycket överraskas när hen ska lära sig att kompromissa med flera andra individer i skolan och på fritidshemmet. Dencik (2015 s.30), lyfter fram Bourdieu och Wacquants teori om socialt kapital där barn med oroliga hemförhållanden löper stor risk att ha ont om "tillitsresurser". Det medför att dessa barn kan få svårt att ingå i samspel med andra barn. Barn med svåra hemförhållanden kan ha problem att bygga stabila sociala nätverk och bibehålla dessa gemenskaper.

Dencik (2015) menar att barn idag är betydligt mer utsatta under sin vistelse i skola och på fritidshemmet än förr i tiden. Tidigare var det tydligt vad lärarna ansågs som viktigt, relevant, rätt eller fel beteende och ofta fanns där enbart en rätt lösning eller tillvägagångssätt. Idag läggs allt mer fokus på den individuella utvecklingen hos barnen, där engagemang och individuella förutsättningar spelar en större roll.

Dencik nämner vidare att idag ställs det mer krav på "personliga kvaliteter" där individen ska vara där med hela sin personlighet. Det räcker inte att utföra en uppgift på ett sätt utan individen ska också vara där med "hela sin inställning" (a.a., s.27). Herlitz (2007 s.12) förhåller sig med en likande syn kring utvecklingen av samhället där människor förr i tiden levde under en ständig auktoritet som skulle följas oavsett var hen befann sig. Numera framhålls individualismen betydligt mer där "hjärtat" ska finnas med och på så vis engagera sig, ha åsikter, tänka själv och vara kritiskt tänkande och ifrågasättande.

Med det menar troligen Dencik och Herlitz att barnen idag uppmuntras mer genuint att engagera sig i sitt arbete i skolan och på fritidshemmet till den grad att barns personliga liv och åsikter på ett eller annat sätt blir synligt för andra. Detta medför att individen blir mer utsatt när ageranden ska personifiera ens personlighet, där hela ens personlighet visas upp för omgivningen. Detta gör att misslyckanden kan påverka individen i en allt större grad än tidigare eftersom hela ens personlighet blottats och kan ifrågasättas.

2.4 Fritidspedagogers roll i utvecklingen av barns sociala kompetens

Fritidspedagogers kompetens ligger mycket i att jobba med barns sociala och emotionella relationer genom att vägleda och skapa möjligheter till utveckling och lärande (Hansen 1999). Hjalmarsson (2010) påpekar även hon genom sin enkät undersökning av fritidspedagogers yrkeskunnande, att fritidspedagogers huvudsakliga kompetenser ligger i utveckling av sociala, känslomässiga och relationella förmågor. Hon nämner även förmågor som att skapa och tillgodose trygga och fungerande barngrupper med ett gott förhållningssätt.

Bylund (1999) poängterar att det är viktigt att pedagoger tidigt stödjer barn i samspel med andra och stimulerar till en positiv grupp gemenskap där alla individer får möjlighet att ta plats. Det är framförallt viktigt att få elever som är ovana att kompromissa och samspeja med andra att uppmuntra och vägleda dem på rätt sätt, så att de kan utveckla sig socialt med andra (a.a.). Därav är det viktigt att pedagoger klarar av att se hur socialt kompetenta barn är i barngruppen och skapa en läromiljö som bjuder in till lärande och utveckling, som Hansen(1999) och Bylund(1999) är inne på. Dahl (2011) påpekar att elever erhåller olika typer av kompetenser i samspel med andra, utifrån miljöer och sammanhang. Detta medför

att elever som alltför ofta befinner sig i vissa sammanhang löper risk att missa erfarenheter i samspel med andra elever i andra situationer. Därav är viktigt att pedagoger är medvetna om vilka kompetenser som är värdefulla att utveckla hos barn, så att de kan skapa och tillhandahålla lärandesituationer som utvecklar barns olika kunskaper och färdigheter.

Ogden (2003) nämner också problem som kan uppstå om elever inte klarar av att samspela med andra elever. Han nämner att “även om skolgången ger möjligheter att skapa kamratrelationer och uppleva gemenskap, så kan den också innebära avvisande, ensamhet och nederlag” (a.a. s.286). Vilket kan ske för elever som har svårt med det sociala samspelet i skolan och på fritidshemmet som nämnts tidigare.

Ogden (2003, s.282) nämner också social kompetens som en “vaccinationsfaktor” som kan hjälpa eleverna att hantera problem och svårigheter samt att klara sin skolgång på ett bättre sätt. Samtidigt lyfter han att social kompetens och en inkluderad skola går hand i hand, där förståelsen för andra människor lätt kan kopplas till den sociala kompetensen.

Fritidshemmet är beroende av eleverna på samma sätt som eleverna är beroende av fritidshemmet. Om då inte fritidshemmet skapar möjligheter för elever att ingå i olika gemenskaper finns det risk att de “fastnar” i samma gemenskaper och sammanhang utan stimulans från andra individer (Dahl, 2011, s.122).

Hon säger också att även om det är viktigt att låta barn få möjlighet att välja och styra sitt umgänge och sociala arenor, är det minst lika viktigt att skapa förutsättningar för organiserade lärandesituationer som stimulerar deras sociala samspel och utvecklar viktiga förmågor (a.a.).

3. Metod

Under följande kapitel kommer vi att redogöra för den metod som valts för vår studie med utgångspunkt i etiska och praktiska ståndpunkter.

3.1 Val av metod

Studien har genomförts med hjälp av intervjufrågor. Denscombe (2016) lyfter fram att en av nycklarna vid användandet av intervju som metod är att veta hur intervjuobjektet ska nås, så lämpliga svar fås. Denna metod har använts för att den är praktiskt genomförbar, vederbörande respondent är lättillgängliga, och ger studien de förutsättningar som krävs för insamlandet av information. Vid intervju av vuxna är det lättare att få tillfällen för intervju. När barn ska intervjuas är det en större process och tillstånd krävs av vårdnadshavare. Med vald metod löpte resultaten en risk att inte vara förankrad i någon forskning. Med intervjuer tenderar svaren att bli något subjektiva då det är verksamma pedagoger med annan insyn än personer som forskar regelbundet. Genom intervju med verksamma pedagoger kunde det ge undersökningen en balans mellan fritidshemmets verklighet i kontrast till hur verksamheten framställs ur forskningssynpunkt.

3.2 Urval

Urvalet gjordes utifrån personer som vi ansåg kunnat tillföra något till arbetet. Det kan vara personer med kompetenser och erfarenheter utifrån arbetet med barn som kan ge en praktisk insyn i hur barns sociala värld ser ut. Samt hur arbete kring utvecklandet av social kompetens kan se ut på fritidshemmet. Vid valet av intervjupersoner kom ett fåtal personer verksamma på fritidshemmet att intervjuas utifrån ett icke sannolikhetsurval, med det menas att de som genomför studien påverkar vilka som kommer intervjuas (Denscombe 2016).

Fyra personer som alla arbetar på fritidshem, med olika synsätt och utbildningar har fungerat som intervjuobjekt. Detta har gjorts för att kunna få de mest relevanta infallsvinklar av olika pedagoger med olika bakgrunder och kompetenser. Det var inte nödvändigt att enbart ha med personer med en utbildning inom arbetsområdet för att få fram den information vi söker. Vi kände att vi kunde få fram andra, eller eventuellt

varierande svar, om vi hade med intervjuer med personer med olika förutsättningar och befattningar.

Personerna som vi valde att intervjua var alla personer vi hade kommit i kontakt med tidigare via vår verksamhetsförlagda utbildning. En fritidspedagog och en fritidsledare per fritidshem och skola.

3.3 Genomförande

Intervjuerna genomfördes på två olika låg-, och mellanstadieskolor i nordvästra Skåne. Detta skedde under våren 2017. Kontakten inleddes i början av 2017 för att med god framförhållning försäkra oss om att intervjuerna kunde genomföras. För att underlätta att personalen inte behövde lämna verksamheten längre än nödvändigt genomfördes respektive intervju på de berörda skolorna. Frågorna som ställdes till personalen var öppna frågor med möjlighet för utsvävande och personliga svar som kunde ge olika typer av empiriskt material. Undersökningen är förankrad i kvalitativ forskning där individens svar ligger till grund för resultaten som studien bygger på. Det vill säga yrkesverksamma människor med inblick i verksamheten som kan bidra med tankar och åsikter från fältet. (Denscombe 2016).

Intervjuerna har genomförts genom att en person antecknar och en ställer frågor och utför själva intervjun. Vi valde att anteckna svaren istället för att spela in respondenternas svar. Vår första respondent uttryckte en viss tvekan över att spela in intervjun, vilket medförde att vi valde att inte spela in någon av intervjuerna. Vi ansåg att det var av stor vikt att respondenterna kände sig bekväma med intervjusituationen för att kunna få så ärliga svar som möjligt.

Vid en inspelad intervju upplevde vi också att det förelåg en risk att svaren kunde bli tillrättalagda, så att inte respondenten sade något som kunde tolkas på fel sätt. Vi har i bearbetning av svaren använt oss av hermeneutik, där intervjuerna har tolkats och lyfts fram på det sätt som vi upplevde att respondenterna förmedlade svaren. Bearbetningen genomfördes tillsammans och efter att alla intervjuerna genomförts. Bearbetningen genomfördes gemensamt för att vi ansåg att vi då kunde diskutera svaren tillsammans och möjligen ge olika tolkning av svarens som angetts. I och med att en genomförde själva intervjun och en antecknade svaren möjliggjorde det olika infallsvinklar av intervjun. På så

vis fanns det möjlighet att fylla i varandras upplevelser av respondenternas svar vilket gjorde tolkningen av deras svar mer underbyggt. Under bearbetningen upptäckte vi att respondenternas svar påminde om varandras och att svaren tenderade att kretsa runt liknande beröringspunkter. Detta förvånade oss en del i och med att vi försökt att använda oss av öppna frågor som vi hoppades kunde bidra till öppna och längre diskussioner med varierande utfall.

3.4 Teoretisk perspektiv

När vi skrev fram intervjuerna gjorde vi det med en hermeneutisk tolkning. Ordet hermeneutik innebär i grunden att tolka och förstå upplevelser av olika fenomen. Inom den hermeneutiska tolkningen brukar man tala om två centrala frågeställningar. Den första är; vad förståelse innebär och den andra är vilken metod som bör användas för att åstadkomma förståelse (Birkler, 2008). En tolkning av vad de har sagt fast med citat som vi lyft ut från det de sade och fört in i texten. Genom en hermeneutisk tolkning ville vi se var intervju i sin helhet, istället för att bryta ner intervjuerna och skriva olika delar för sig själv. På det här sättet får läsaren en helhetsbild av hur intervjun var. En annan metod att skriva fram intervjuerna är att se över intervjuerna och sen hitta teman och göra en sammanställning över olika delar, som till exempel teman, ur varje intervju. Vi sammanställde de två första intervjuerna efter dem var genomförda och sen likadant med de andra två. De sammanställdes samma dag, men dock inte gemensamt. Skulle intervjuerna sammanställts hade tolkningen kanske sett annorlunda ut då två olika personer gör två olika tolkningar av vad någon säger.

3.5 Etiska ställningstagande

Informanterna har informerats om att deras medverkan i alla steg av intervjun är på frivillig basis. Alla uppgifter som lämnats kom att hanteras med största möjliga sekretess. Inga utmärkande egenskaper vad det gäller arbetsplatser eller orter kom att nämnas i studien. De informeras om hur deras medverkan och det som de har uttryckt kommer att bearbetas i texten. De har även möjlighet att läsa igenom texten och kontrollera att deras åsikter och tankar ej har blivit feltolkade (Denscombe 2016). Om de medverkande på något sätt motsätter sig materialet som de bidragit med ska texten omedelbart bearbetas så att den är i enighet med vad informanten har sagt.

3.6 Metodkritik

Vårt tillvägagångsätt när vi har bearbetat intervjuer har medfört att respondenternas svar behandlats samtidigt vilket kan ha påverkat att tolkningarna av deras svar kan upplevas som snarlika. Om intervjuerna bearbetats separat, individuellt och var för sig kunde möjligen tydligare skillnader urskiljas i svaren och kan ge en annan bild än den som synliggörs i arbetet.

Intervjuerna kunde också med fördel ha spelats in för vidare bearbetning och för att ge möjlighet att citera respondenternas svar korrekt vid varje fråga. På det sättet som svaren har behandlats nu har de blivit en oundviklig tolkning av deras svar. Det kan öka möjligheten att urskilja omedvetna saker som inte märkts av tidigare och som påverkat hur respondenterna givit sina svar.

4. Resultat

4.1 Intervjuer

Varje intervju är gjord som en hermeneutisk tolkning. Vilket innebär att de är utskrivna i sin helhet. De är återberättade så som intervjun fortskred. Saker som respondenterna har sagt har vi märkt ut med citationstecken och de är återberättade i texten som intervjupersonen lade fram det under pågående intervju.

Vi har genomfört fyra intervjuer med fyra olika personer, med olika befattningar. Vi har valt två personer, en fritidsledare och en fritidspedagog från en skola och två andra personer med samma befattningar från en annan skola. Personerna vi har valt är personer vi har kommit i kontakt med tidigare och bekantat oss med under vår verksamhetsförlagda utbildning. Anledningen till att vi valt olika befattningar är för att det passar vår frågeställning och vårt undersökningsområde. Alla respondenter fick likadana utgångsfrågor. Beroende sedan på hur de har svarat på en fråga har olika följdfrågor ställts, för att föra intervjun framåt.

4.1.1 Intervju ett, fritidspedagog.

På frågan hur hen uppfattade begreppet social kompetens förklarade hen det med att det är hur en person kan fungera socialt i en grupp. Hur personen kan interagera och samspela i en grupp tillsammans med andra. Respondenten fick då en följdfråga om det går att lära sig detta i efterhand, när man blivit lite äldre. Frågan var om det bara gällde barn. Svaret blev att det går alltid att lära sig mer och bli bättre i olika sammanhang, även utveckla ett mer socialt kompetent beteende. På frågan hur viktigt det är att barn utvecklar social kompetens och hur det kan yttra sig blev svaret att det är av stor vikt att ett barn redan från unga år lägger grunden för ett socialt kompetent beteende, som med stimulering kommer utvecklas och bli bättre ju äldre man blir. Respondenten uttryckte sammanhanget som att ett barn med ett väl utvecklat socialt beteende är mindre ”individualistiska”, de ser inte bara sig själva och samtidigt kan de även föra sig mellan olika gruppkonstellationer.

Även om ett barn helst umgås med den primära kompisgruppen kan ett barn umgås med andra eller bli placerade med andra i till exempel en gruppövning och hantera situationen på ett sätt som följer normer. Fritidshemmets uppdrag, som en komplettering till skolan, är

just fokus på beteende och normer. Att utveckla de egenskaper som det anses vara normalt att besitta i dagens samhälle. Att man får lära sig sådant som gör att en kan fungera socialt i interaktion med andra. Respondenten anser inte att dagens barn utnyttjar sin fulla potential i social kompetens. En del saker kommer man aldrig ifrån, som till exempel bråk på raster, men för barn som inte har olika förhinder kan utveckla och få en bredare social kompetens. Begreppet kan brytas ner i olika beståndsdelar. På detta svarar responderten att om någon skulle sakna en del av det centrala begreppet kan andra delar väga upp för det som saknas så att hen ändå kan fungera i sociala sammanhang.

Mycket av den sociala kompetens barn har med sig från tidiga år kommer från deras föräldrar, där fritidshemmet senare ska erbjuda möjligheter för eleverna att öka sin kompetens. För elever som har svårt med det sociala samspelet gäller samma som för de andra eleverna, vi jobbar med den eleven lite mer ingående och tar stegen mer successivt. Genom respondentens yrkesverksamma liv har han också sett elever där pedagogernas insatser för att hjälpa eleven inte påverkat dem på kort sikt, men som utvecklat dem desto mer i det långa loppet. Eleven har under senare år i livet och på egen hand skapat förutsättningar och lärt sig själv, tillägger responderten.

Vid slutet av intervjun talade vi lite mer fritt och vi höll oss inte lika strikt till vårt manus. Det ledde till att vi kunde diskutera yrket och social kompetens i sin största allmänhet. Eleverna är en produkt av sin omgivning och följer samhällsutvecklingen. Dagens elever är mer jag-tänkande än en tanke på kollektivet. Dagens samhällsutveckling följer inte samma utveckling som Igr11 gör, eller vice versa. De regler eller förhållningssätt som stipuleras i skolverkets styrdokument för fritidshem följer inte samhällsutvecklingen. Uppfattningen är att när man jobbar inom yrket att det ena utvecklas långt före det andra och det ibland kan innebära att de föreskrifter som ska präglade verksamhetens utformning inte är förenliga med hur samhället ser ut.

4.1.2 Intervju två, fritidsledare.

Vi ställde frågan; vad är social kompetens för dig och varför är det viktigt? På de frågorna svarade responderten att det är när man fungerar med andra. Man får vara sin egen, vad det innebär individuellt för en. Varje individ har rätt att vara annorlunda och ingen ska kränkas,

framför allt att ingen kränker dig för att du är annorlunda. Motsatsen skulle vara att inte kunna ta sig in i olika sociala sammanhang, att vara socialt tafatt och inte veta hur man ska bete sig för att närma sig andra i sin omgivning. Med motiveringen från skolverket att social kompetens ska ligga till grund för arbetet på fritidshemmet tolkade respondenten det som att fritidshemmet är en ideal plats för elever att öva sig i sin sociala kompetens. Där finns många olika åldersgrupper där eleverna kan få en dynamisk blandning och få öva sig med olika åldersgrupper. Det är även idealt att personalen har möjlighet att utforma verksamheten efter vad gruppen behöver. Man kan ha åldersstyrt, man kan dela in gruppen efter ålder om det behövs, men det fungerar även att arbeta åldersövergripande. Det ger ett utbyte av lärdomar och kompetenser eleverna emellan.

Dagens barn är duktigare i mycket mer än vad vi själv var som små, säger respondenten om hur socialt kompetenta barnen är idag. Många av dagens barn är, enligt personlig mening, i behov av att öva sig i att bli mer socialt kompetenta. En del grundläggande värderingar har gått dagens ungdomar om intet. Där är fritidshemmet en bra verksamhet för ett sådant ändamål. Problematiken består i att få de vuxna mer engagerade och intresserade. Dels i fritidshemmets utveckling, men också i sina barns personliga utveckling. När vi intervjuade fritidsledaren berättade han att det grundade sig i att föräldrar är teknikrädda, då det finns webbaserad plattform dit föräldrar kan vända sig vid eventuella frågor eller synpunkter. Men föräldrar är inte tillräckligt insatta i hur det fungerar.

Som pedagog är det viktigt att handleda eleverna in i sociala situationer, att skapa situationer för dem där det finns utrymme att öva sig i olika sociala sammanhang. Olika barn har olika bra social kompetens. Mycket av det beror på vad individen har med sig från sin uppväxt och under vilka hemförhållanden hen vuxit upp. Alla har olika ryggsäckar med sig i livet, en del har varit med om mer medan en del har varit med om väldigt lite, nästintill ingenting. Barn får andra perspektiv på saker beroende på vad de har varit med om tidigare. När man arbetar med barn anser pedagogen att det är viktigt att barnen är medvetna om vad som förväntas av dem och att varje pedagog är medveten om att det tar olika lång tid för barnen att lära sig. En grundförutsättning vid målinriktat arbete, till exempel med social kompetens, är att ett gemensamt språk är en förutsättning för att ett lärande ska kunna ske. Verbal som ickeverbal kommunikation kan se olika ut oavsett ursprung.

4.1.3 Intervju tre, fritidsledare.

På frågan hur fritidspedagogen såg på social kompetens fick vi svaret att social kompetens innebär hur någon, vuxen som barn, hanterar olika sociala situationer. Hur man samspelar med andra. Huvudsyftet med skolverkets kapitel om fritidshemmet, och den sociala utvecklingen som ska ske som finns integrerat, är för att lyfta fram vikten av främjandet av social kompetens på fritidshemmet. Det är viktigt att barnen tidigt utvecklar en social kompetens för framtida relationer till andra människor. Ett barn med en låg social kompetens hamnar ofta i polemik med andra elever, jämfört med elever med en lite högre grad av social kompetens. Barn med högre social kompetens finner oftare adekvata lösningar när de befinner sig i situationer där det kan uppstå konflikter. De kan prata för sig och finner resonliga lösningar innan konflikterna eskalerar. Motsatsen skulle kunna vara att ta till våld istället för att försöka lösa konflikten. En anledning till varför vissa saknar social kompetens kan bero på en rad olika faktorer. Det kan vara att den enskildes livssituation gör att barnet har svårt i att skapa relationer eller ta kontakt med andra barn. Språkskillnader, lyfter pedagogen som en anledning till sämre social kompetens. Ett gemensamt språk är en förutsättning för att alla ska kunna interageras på lika villkor, påpekar respondenten. Men för individuell utveckling finns också mognadsaspekten. Respondenten tycker sig se tydliga skillnader i hur barn hanterar olika sociala situationer genom vilken mognadsgrad eleven har.

Barn var, enligt respondentens uppfattning, mer socialt kompetenta förr. En möjlig förklaring till det kan vara att folk, i synnerhet unga, sitter alltmer framför datorn och Ipad vilket leder till att de inte får samma möjlighet till att bli bättre på socialt beteende. För barn som inte fått samma stimulans under uppväxten är det viktigt att tidigt uppmärksamma och uppmuntrar till en vilja att lära sig. Samtidigt är det också viktigt att skapa möjligheter för barnen att bli bättre och få öva sig i sin sociala kompetens.

4.1.4 Intervju fyra, fritidspedagog.

På frågan vad social kompetens innebär för informanten blev svaret det är hur en person, barn eller vuxen, kan samspela med andra i sin omgivning. Till vilken grad en person är kapabel att kommunicera med andra eller ingå i en grupp med andra. Att bli satt i en situation som kräver social interaktion och inte drabbas av panik och nästan upphör att existera. Skolverkets syfte med att ha ett kapitel i lgr11 där vikten av social kompetens lyfts

fram och parallellt med det en kompetensutveckling är det arbete som ska präglade verksamhetsutformningen på fritidshemmet, säger respondenten. Lägre social kompetens hos ett barn yttrar sig oftast i barnets förmåga att interagera med andra. Är det spel så klarar inte barnet motgångar, är det en lek kan barnet inte komma överens med de andra om regler och liknande. Med en låg social kompetens kommer också en sämre förmåga att samarbeta, bland mycket annat.

Mycket av den sociala kompetensen som barnen har idag har de med sig från hemmet. Vilket tyvärr också leder till att barn med olika förutsättningar har väldigt olika höga grader av social kompetens. Alla har olika erfarenheter i livet och de erfarenheterna ligger till grund för hur individen senare blir när hen växer upp. Dagens barn är mindre socialt kompetenta än vad barn var för tio till femton år sedan. Mycket beror på den samhällsutveckling som har skett.

En annan anledning kan också vara att många blir föräldrar när de själva är unga. Föräldrarna har då inte tillräckligt mycket livserfarenhet för att överföra det till sina barn. Det känns som att dagens unga föräldrar förlitar sig på att andra, till exempel skolan, ska stå för uppfostringen av deras barn. Det leder ofta till att det finns en stor variation bland eleverna. Det finns många grunder till varför spridningen kan se ut som den gör. Dels då föräldraspekten där barnen blir en produkt av den miljö de växer upp. Det hör lite ihop med föräldrarnas ekonomiska status. Inte alltför sällan tenderar barn till föräldrar med svag ekonomi att inneha en lägre social kompetens än sina jämnåriga kamrater. Tekniken är en annan aspekt. Dagens barn är uppvuxna i en tid då många sitter mer och mer vid datorn, det gör att den spontana interaktionen försvinner, det byts ut mot en interaktion med andra som är helt textbaserad. I det går det verkligen sociala utbytet i en konversation om intet.

Fritidshemmet är en utmärkt plats när det kommer till att erbjuda eleverna möjlighet till att öva sig i bli bättre i den sociala kompetens som det ofta krävs av en i samhället. Här kan verksamheten styras efter de behov som finns i gruppen. Genom att uppmuntra och utmana eleverna och sätta dem i ovana situationer kan de dra lärdom av situationen.

5. Sammanfattande analys

Nedan redogörs för empiri utifrån intervjuer och litteratur i anslutning till forskningsfrågorna.

5.1 Social kompetens för pedagoger

Genom intervjuerna har det framkommit att det finns en gemensam syn för hur fritidshemspersonalen ser på social kompetens. Social kompetens ses framförallt av respondenterna som en individs förmåga att samspela och fungera med andra individer i olika situationer och gruppkonstellationer. Respondenterna ser också vikten av att vara socialt kompetenta och uttrycker behovet att utveckla denna förmåga kontinuerligt. En av respondenterna uttryckte ” att det är av stor vikt att ett barn redan från unga år lägger grunden för ett socialt kompetent beteende, som med stimulering kommer utvecklas och bli bättre ju äldre man blir. Ett barn med ett väl utvecklat socialt beteende är mindre individualistiska, de ser inte bara sig själva, de kan föra sig mellan olika gruppkonstellationer” (Intervju ett, Fritidspedagog).

En annan respondent uttryckte att ” det är viktigt att barnen tidigt utvecklar en social kompetens för framtida relationer till andra människor. Ett barn med en låg social kompetens hamnar ofta i polemik med andra elever, jämfört med elever med en lite högre grad av social kompetens. Barn med högre social kompetens finner oftare adekvata lösningar när de befinner sig i situationer där det kan uppstå konflikter” (Intervju tre, fritidsledare). Respondenten ger här en syn som att social kompetens kan ses som en sorts status symbol där de mer socialt kompetenta har lättare att föra sig och ingå i relationer med andra och i längden bibehålla positiva relationer med andra individer. Det påminner om de slutsatser som Lofors-Nyblom (2009) drog utifrån sin studie om elevskapande där barn som ofta hamnar i konflikter och som saknar förståelse för det sociala samspelet ofta ges en låg status bland andra barn och inte ses som önskvärda att samspela med. Vilket i längden kan leda till att dessa barn har svårt att få möjlighet att samspela med andra och kunna utveckla sina sociala kunskaper och färdigheter.

Anledningen till att barn har olika sociala förmågor kan bero på flera olika faktorer enligt informanterna. Språkskillnader och att kunna göra sig förstådd ses som en viktig faktor i att klara av att kommunicera med andra barn. En av respondenterna uttryckte att ”ett

gemensamt språk är en förutsättning för att man ska kunna integrera på lika villkor” (Intervju tre, fritidsledare). Utan de språkliga kommunikationerna kan det lätt uppstå missförstånd och misstolkningar som försvårar samspelet för alla parter. Flera av respondenterna lyfter fram hemmet och barnets uppväxt som grund till dess sociala kunskaper och förmågor, vilket skiljer sig åt för varje individ. En annan lyfter fram att varje individs unika livssituation påverkar hur barnet klarar av socialisation med andra individer.

Fritidsledaren i intervju två påpekar att ”olika barn har olika bra social kompetens. Mycket av det beror på vad barnen har med sig från sin uppväxt och under vilka hemförhållanden de har vuxit upp. Alla har olika ryggsäckar med sig i livet, en del har varit med om mer medan en del har varit med om väldigt lite, nästintill ingenting. Barn får andra perspektiv på saker beroende på vad de har varit med om tidigare”. Fritidspedagogen i intervju fyra förhåller sig på ett liknande sätt och betonar att ” barn med olika förutsättningar har väldigt olika höga grader av social kompetens” och att ” Alla har olika erfarenheter i livet och de erfarenheterna ligger till grund för hur individen senare blir när hen växer upp.” Detta påminner om det som Ogden (2003) lyfter fram om barns olika bakgrunder och förutsättningar som påverkar deras kunskaper i att samspela med andra i sociala gemenskaper.

Den sociala kompetensen ses främst som ett helhetsbegrepp av respondenterna och få är intresserade av att ge sig i kast med att synliggöra de olika beståndsdelarna inom kompetensen. Fritidspedagogen i intervju ett menar att ”om någon skulle sakna en del av det centrala begreppet så kan de andra delarna väga upp för det som saknas och kan ändå fungera i sociala sammanhang.”

Respondenterna lyfter fram att fritidshemmets uppgift blir till att jobba med varje barn utifrån deras förutsättningar och stimulerar till en ökad social kompetens utveckling. Likt som Hansen (1999) och Hjalmarsson (2010) påtalar är den sociala och relationella utvecklingen hos barn i fokus för personal på fritidshemmet där helheten och den individuella utvecklingen över tid ses som det primära arbetsområdet. Mycket handlar om att skapa förutsättningar för lärande och utveckling av den sociala kunskapen, där individen själv ska förstå och ta steget i sin kompetens. Syftet blir på att ge varje individ möjligheter att utveckla sin kunskap, oavsett om hen lär sig det på egen hand nu eller senare i livet.

5. 2 Att utveckla social kompetens på fritidshemmet

Respondent ett lyfter fram problematik med arbetet kring social kompetens inom fritidshemmet och påstår att dagens samhällsutveckling och den utveckling som Skolverket har i åtanke för fritidshemmet inte är förenliga med varandra. De båda samhällsinstanserna följs inte åt. De utvecklas i olika takt och rör sig åt olika håll. På så vis hinner läroplanen bli omodern i takt med att samhället kontinuerligt utvecklas vilket medför att verksamheten kan få svårt att leva upp till syfte och mål. Utifrån det som respondenten säger kan vi bara genom att se på nuvarande samhällsförändring med hög invandring som ställer höga krav på skola och fritidshem utan att det finns vägledning i styrdokumentet som verksamheten bygger på. Samhällsutvecklingen kring teknik och utvecklingen av föreskrifter för verksamhetens arbete av social kompetens är två saker som kontraherar varandra. När barnen som får sin första mobiltelefon blir yngre och yngre och sitter mer framför sina mobiltelefoner blir också stimulansen av deras sociala kompetens mindre. För personalen kan det då uppstå svårigheter att bryta deras beteendemönster och få dem istället att vara sociala med varandra istället för att all kommunikation ska ske via till exempel sociala medier.

Mot bakgrund av det finns det en gemensam syn på språkproblematiken kring arbetet på fritidshemmet. Med en hög invandring ställs höga krav på verksamheten vilket medför svårigheter att kommunicera med nyanlända, som följd av det kan det bli svårt att tydliggöra verksamheten och dess syfte. Utan möjlighet att kommunicera är det svårt att skapa sig en relation till individen, ta reda på hur hen mår och hur hen är som person. Då blir det svårt att skapa möjligheter för varje individ om det inte går att tyda vad individen behöver för att stimuleras och utvecklas som människa.

Samtliga respondenter är också överens om att barn idag är mindre socialt kompetenta än vad barn var för tio till femton år sedan. Fritidspedagogen i intervju fyra anser att det beror mycket på samhällsutvecklingen med allt fler yngre och mindre erfarna föräldrar som har sämre ekonomiska förutsättningar. Fritidspedagog i intervju ett lyfter fram den individualistiska inställningen som råder i samhället idag som ett problem i utvecklingsarbetet. Det medför att barn uppmuntras i större utsträckning att tänka på sig själva i första hand. Respondent fyra upplever också ”att dagens unga föräldrar förlitar sig på att andra, till exempel skolan, ska stå för uppfostringen av deras barn.” På så vis skiljer

sig engagemanget hos föräldrarna för barnens uppfostran och därav också vilka kunskaper som barnen innehar. Ogden (2003) och Dencik (2015) är också inne och berör ämnet men lutar sig mer åt att det idag ställs högre krav på barn att klara sig socialt och framförallt att engagera sig och ta ansvar för sitt lärande i högre grad än tidigare. Vilket kan synliggöra brister i barns sociala kompetens idag som möjligen inte syntes på samma vis för, i och med att det ställdes andra krav på dem då jämfört med nu.

6. Diskussion

Utifrån intervjuerna framkommer det att det finns en gemensam syn för hur fritidshemspersonal ser på begreppet social kompetens. Deras gemensamma uppfattning är att social kompetens är en balans mellan eget förhållningssätt och social interaktion. Den sociala interaktionen är kunskapen att kunna anpassa sig till olika situationer och normer. Det egna förhållningssättet genomsyrar sättet att vara och ta sig an olika sociala situationer. På ett sådant sätt att man respekterar andra människors olikheter och kan skapa förutsättningar för ett samspel utan större konflikter. Samtidigt är vi medvetna om vilka svårigheter, eller snarare kommit till insikt, om vilka problem som kan uppstå vid att definiera själva begreppet social kompetens. Detta är även något Herlitz (2007) har påpekat i sin forskning, och lyfter fram det som ett komplext begrepp.

Begreppet ses som ständigt föränderligt och påverkas av en rad olika faktorer som miljö eller sammanhang. En persons förhållningssätt till andra styrs mycket av hur samhället ser ut och i vilken typ av miljö som samspelet sker. I takt med att samhällsnormerna förändras, ändras också sättet att förhåller sig till andra. Det är något som respondenterna lyfter och som kan ses som en förklaring till varför en del har social kompetens eller inte. En person som till exempel inte klarar av förändra sitt agerande från fotbollsplanen till klassrummet kan få svårt att samspela med andra, i och med att andra ändrat sitt agerande. Vilket visar på individens svårigheter att läsa av och anpassa sig efter omgivningen, och brister i hans sociala kompetens.

Det finns en slags allmänpopulistisk uppfattning om vad som är social kompetens och är ett begrepp som många säger utan att egentligen ha en djupare förståelse för vad det är. Det visar sig i intervjuerna genom att någon respondent gick lite djupare på begreppet och hade en bredare uppfattning om vad det var än övriga som svarade. Vår uppfattning är att ju mindre insatt man är desto lättare är det att bara ha generell uppfattning om vad det innebär och många gånger är det lättare för personer som är mindre insatta att ta till sig en allmän uppfattning om vad det är utan att förhålla sig till begreppet kritiskt. Efter som det är komplext begrepp som är tolkningsbart finns det möjlighet att se det på olika sätt. Vilket medför att en bredare syn ger en större förståelse för begreppet.

Samtidigt har vi blivit överraskade av att deras bild var gemensam. De har alla förklarat grunden och deras syn var närmast identisk, men de beskrev det med olika ord.

Forskningen visar på att social kompetens är ett komplext begrepp som kan tolkas och definieras på olika sätt (Ogden 2003, Herlitz 2007). Synsätten utgår ofta från olika typer av infallsvinklar, men med vissa gemensamma beröringspunkter som förmågor, kunskaper och intellektuellt agerande utifrån ändamål som ofta ses som bestående delar av kompetensen. Utifrån den befintliga forskningen kan begreppet social kompetens uppfattas som en balansgång mellan en människas förhållningsätt och sociala interaktionsförmåga. Den sociala interaktionsförmågan inkluderar hur lätt en individ har för att hävda sig och ta kontakt med andra människor, medan förhållningssättet genomsyrar på vilket sätt hen agerar i interaktioner med andra.

Något som också är bestående i litteraturen och som kan diskuteras i all oändlighet är var gränsen går mellan socialt kompetens och icke social kompetens. Vid en alltför djup analys är det lätt att anta att vi alltid måste agera korrekt i alla sociala sammanhang för att vara kompetent, vilket är i det närmaste omöjligt. I så fall skulle vi aldrig göra några misstag, aldrig behöva ångra vårt agerande eller missuppfatta eller bli missuppfattad av någon. Utifrån ett sådant synsätt är det lätt att summera att i praktiken är ingen människa socialt kompetent, i och med att ingen är perfekt.

Någonstans måste vi därför se misstagen och lärdomarna (som alltid sker i livet) även inom den sociala kompetensen som ett sätt att utvecklas och lära oss om oss själva och andra för att utvecklas som personer. Gränsen mellan kompetenta och icke socialt kompetenta dras mellan dem som är medvetna om vilka sociala förutsättningar som finns och kan anpassa sig till dem, men ibland ändå gör fel och kan förstå när man gör fel. Till skillnad mot dem som inte förstår, kan anpassa sig eller är medvetna om vad som hen gör för fel eller varför det blir fel. Gränsen mellan att förstå och kunna anpassa sig mot att inte kunna förstå och anpassa sig. Fritidspedagogen i intervju ett ansåg att ”om någon skulle sakna en del av det centrala begreppet kan de andra delarna väga upp för det som saknas och kan ändå fungera i sociala sammanhang.”

Vi instämmer till viss del med det som pedagogen säger, men hävdar också att det beror på vilken del av den sociala kompetens som fattas. Saknas till exempel en empatisk förmåga till andra människor anser vi att det blir väldigt svårt att ingå i samspel med andra

människor för att man i grund och botten enbart bryr sig om sig själv. Av de olika delarna av social kompetens är det enligt vår bedömning vissa som är viktigare än andra.

Vilket i längden gör det svårt för att kunna samarbeta med andra individer, vilket också är en bestående del i den sociala kompetensen.

I fritidshemskapitlet i läroplanen för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet (Skolverket 2016) benämns att fritidshemmet ska stimulera till att utveckla olika färdigheter som kan kopplas till begreppet social kompetens. På samma sätt benämns det i forskningen att mycket av fritidspedagogers primära egenskaper ligger i att jobba med barns sociala kunskaper. Däremot finns där väldigt lite vägledning i litteraturen kring hur fritidshemmet kan jobba i verksamheten för att utveckla den sociala förmågan. Det upp till pedagogerna att själva tolka läroplanen och utforma en verksamhet utifrån barnens behov. I och med det ligger personalens kompetens till grund för hur väl barnens behov bemöts och om personalen inte är medvetna om barns sociala utvecklingsområden, deras sociala kompetens, eller hur den kan utvecklas så finns risk att personalen inte är medvetna hur de ska jobba med sociala förmågor och inte kan precisera hur de ska jobba med det i praktiken. Utifrån intervjuerna med personal på fritidshemmet är vi positivt överraskade över hur överensstämmande respondenternas svar och definitioner är i mycket av vad de säger. De ger en liktydig syn på vad social kompetens är, hur man ska förhålla sig till den och vilka svårigheter som kan uppstå i verksamheten. Det tyder på att de är medvetna om vikten av den sociala förmågan ser på social kompetens och barns utveckling av kompetensen på ett liknande sätt och ser den som viktig att utveckla. Sen är det svårt för oss att vet om och hur respondenterna konkret jobbar med social kompetens i verksamheten i och med att vi inte har observerat själva verksamheten. Dock så ger deras svar en positiv bild av att personal på fritidshemmet är medvetna om vikten av den sociala faktorn för barns utveckling och ser den som viktig för barns lärande.

6.1 Vidare forskning

För vidare forskning kring social kompetens kan undersökning göras av social kompetens bland ungdomar. Utifrån vår forskning har vi intervjuat personal som främst jobbar med yngre barn. För att vidare utveckla arbetet i sin helhet och få in fler dimensioner kan forskningsfrågorna riktas till äldre barn. Hur ser social kompetens ut bland äldre barn?

Upplevs social kompetens på samma sätt. Vad är ett eftersträvansvärt beteende för äldre barn? Kanske kan det vara så att ett stökigt beteende bland äldre ses mer som ett lockande beteende som uppmuntras mer i ungdomsgrupperingar. Ett utmanade beteende uppmuntras kanske mer bland äldre barn i ett sätt att i en liten skala revoltera mot samhällsnormer och vuxenvärlden. Vilka faktorer är det som spelar in om vilket beteenden som anses som eftersträvansvärt.

För att få en större bild av hur verksamheten ser ut kan också fler intervjuer genomföras på flera olika ställen för att möjliggöra fler synvinklar och fler svar. Man kan också välja att observera verksamheten för att kunna jämföra intervjusvaren med verksamheten för att se om intervjusvaren överensstämmer med hur verksamheten ser ut.

Referenser

- Birkler, Jacob (2008). *Vetenskapsteori. En grundbok (2 uppl.)*. Stockholm: Liber.
- Bylund, Anna (1999) *Socialt samspel*. Examensarbete. Linköping: Linköpings Universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:21485/FULLTEXT01.pdf>.
Publicerat 31 januari 2000. Hämtat 8 oktober 2016.
- Dahl, Marianne (2011) *Barns sociala liv på fritidshemmet*. Licentiatavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dencik, Lars (2015). Samhälleliga perspektiv på barns uppväxtvillkor i vår tid. Marcelo Ibanez i samtal med Lars Dencik. I Ankerstjerne, Trine (Red), *Perspektiv på fritidspedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Goleman, Daniel (2007). *Social Intelligens*. Stockholm: LevNU/Wahlström & Widstrand.
- Johansson, Inge (2011). *Fritidshemspedagogik. Idé – ideal – realitet*. Stockholm: Liber.
- Hansen, Monica (1999). *Yrkeskulturer i möte. Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Herlitz, Gillis (2007). *Socialgrammatik. Om social kompetens eller förmågan att umgås med folk*. Uppsala: Uppsala publishing house.
- Hjalmarsson, Maria (2010). *Fritidspedagogers skattningar av sitt yrkeskunnande – resultat från en nationell enkätundersökning*. I: KAPET Karlstads universitets *Pedagogiska Tidskrift* 6(1), 39-58. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:398141/FULLTEXT01.pdf> Hämtat 2017-02-23
- Lofors, Nyblom Lottie (2009). *Elevskap och elevskapande – om forandet av skolans elever*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- Ogden, Terje. (2003) *Social kompetens och problembeteende i skolan-kompetensutvecklande och problemlösande arbete*. Liber: Stockholm.
- Skolverket (2016) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr 11*. <http://www.skolverket.se>. Stockholm: Fritzes.
- Stensaasen, S & Sletta, O (2000). *Grupprocesser. Om inläring och samarbete i grupper*. Stockholm: Natur och Kultur.

Thornberg, Robert (2009). *Det sociala livet i skolan: Socialpsykologi för lärare*. Stockholm: Liber.